

Göçün Ekonomik Büyüme Etkileri: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizi

Effects of Migration on Economic Growth: Panel Data Analysis On Selected Countries

Sevilay KONYA *
Esra KABAKLARLI **

ÖZ

Göç, son yıllarda sık sık tartışılan konulardan biridir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı seçilmiş ülkelerde göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Çalışmada göç ve ekonomik büyüme ile ilgili ampirik literatür incelenerek farklı ülkeler üzerinden örnekler verilmektedir. Göçün seçilmiş ülkelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, 2006–2017 dönemine ait verilerle tahmin edilmektedir. Ülke seçiminde 2011 yılından itibaren en fazla Suriyeli mülteci alan ülkeler kriteri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda analizde Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya, Amerika ve Kanada'ya ait veriler kullanılmıştır. Çalışmamızın sonucunda ülkeye gelen mültecilerin ekonomik büyüme katkısının pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ülkeye gelen mülteci sayısında %1 oranında artış ekonomik büyüme oranında %0.01'lik artışa sebep olmaktadır.

ANAHTAR KELİMELELER

Ekonomik Büyüme, Göç, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

Migration is one of the topics that has been discussed frequently in recent years. Therefore, the aim of this study is to reveal the effect of migration on economic growth in selected countries. In the study, empirical literature on migration and economic growth is examined and examples are given from different countries. The effects of migration on economic growth of selected countries are estimated with data for the period 2006–2017. In country selection, the criteria of countries receiving the highest number of Syrian refugees since 2011 have been taken into account. In this context, data from Turkey, Lebanon, Jordan, Germany, Iraq, Egypt, Sweden, Austria, America and Canada were used in the analysis. As a result of our study, it was determined that the contribution of refugees to the country's economic growth was positive and statistically significant. An increase of 1% in the number of refugees coming to the country causes an increase of 0.01% in the economic growth rate.

KEYWORDS

Economic Growth, Migration, Panel Data Analysis

	Makale Geliş Tarihi / Submission Date 14.12.2021	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance 27.02.2023
Atf	Konya, S. ve Kabaklarlı, E. (2023). Göçün Ekonomik Büyüme Etkileri: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizi. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 26 (1), 20-34.	

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Taşkent Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, sevilaykonya@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0483-4139

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, etalasli@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7205-8584

GİRİŞ

Göç, kişi ya da grupların yerleşmek amacı nedeniyle bir yerden başka bir yere hareketi olarak adlandırılmaktadır. Göç, geçici olabileceği gibi sürekli de olabilmektedir. Bu olgu ulusal sınırlar içinde olabileceği gibi uluslararası sınırlar dışında da olabilir. Başka bir ifade ile de göç, sosyal, siyasal ve ekonomik sebepler nedeniyle bireylerin yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Gençler, 2002: 28). Bir başka tanıma göre ise göç, sürekli yerleşenler, sürekli profesyonel çalışanlar, sürekli sözleşmeli işçiler, sığınmacılar, yasadışı veya gizli çalışanlar, mülteciler olarak altı kategoride toplanmaktadır (Aksoy, 2012: 294).

Göç, ekonomik büyüme yön vermektedir. Beşeri sermaye ve bilgi birikiminin sınır ötesi hareketliliği hem göç alan hem de göç veren ülkelerde sosyal ve ekonomik anlamda etki oluşturmaktadır. Etkinin düzeyi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Böyle bir durumda ülkenin işgücü arzı önemlilik arz etmektedir. Göç alan ülke nitelikli işgücünü çekiyorsa ekonomik büyüme olumlu anlamda katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda göçmenler ev sahibi ülkeye beşeri sermaye açısından katkı sağlamaktadır. Göç veren ülke açısından ise ülkelerin ekonomik anlamda kazancı döviz gelirleri açısından olmaktadır. Göçün işgücü açısından niteliğine göre büyüme üzerinde pozitif etkisinin olup olmadığı eğitim, demografik faktörler, doğurganlık oranları gibi etmenlere göre belirlenmektedir (Göv ve Dürrü, 2017: 492).

Bu teorik bilgiler açısından işgücünün büyüme üzerindeki olumlu etkisinin olduğunu savunan pek çok teori bulunmuş ve emek verimliliğine yönelik çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelere muhtemel etkileri açısından pek çok yaklaşım bulunmakta iken, kendi ülkelerinin ekonomilerine ilişkin etkilerine yönelik az sayıda yaklaşım söz konusudur (Sevinç vd., 2014: 398). Neoklasik yaklaşıma göre, işgücü geliri düşük bölgelerden geliri yüksek bölgelere kayarak kişi başına gelirin net iç göç veren bölgelerde zamanla artmasına ve net iç göç alan bölgelerde zamanla azalmasına neden olmaktadır (Kırdar ve Saraçoğlu, 2012: 2).

Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler ekonomistler ve politika yapıcılar tarafından sıkça tartışılan konulardan biri olsa da ilişkinin yönü net olarak açıklanamamıştır. Bu etkinin net olarak açıklanamamasının nedeni göç veren ve göç alan ülke ya da bölgelerde etkinin farklı şekilde çıkmasından kaynaklanabilir. Bu çalışma ile literatürdeki eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmamızın amacı, ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkiyi Türkiye'nin ilk sırada yer aldığı, en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan ülkeler üzerinde araştırmaktır. Bu ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya Amerika ve Kanada olarak sıralanabilir. Panel veri analizi uygulanan çalışma, 2006-2017 dönemini kapsamaktadır.

1. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE GÖÇ İSTATİSTİKLERİ

Göç olgusu son yıllarda tartışılan konuların başında gelmektedir. Suriyeli göçmenler Suriye'de patlak veren iç savaş sonrasında 29 Nisan 2011 yılı itibarıyla farklı ülkelerin sınırlarına girmeye başlamıştır. Pek çok Suriyeli göçmen farklı ülkelerde ikamet izniyle yaşamaktadır. Tablo 1'de Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya, Amerika ve Kanada'ya ait net göç istatistikleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Net Göç İstatistikleri

Yıllar	Ülkeler	Net Göç
2012	Türkiye	1 763 078
2017		1 419 610
2012	Lübnan	1 192 354
2017		-150 060
2012	Ürdün	1 056 759
2017		51 099
2012	Almanya	1 938 576
2017		2 719 112
2012	Irak	1 303 607
2017		39 171
2012	Mısır	-280 944
2017		-190 164
2012	İsveç	253 958
2017		200 000
2012	Avusturya	267 172
2017		324 998

2012	Amerika	4 961 716
2017		4 774 029
2012	Kanada	1 241 416
2017		1 210 159

Kaynak: World Bank

Net göç istatistikleri incelendiğinde, 2012 yılında Türkiye’de 1 763 078 olan net göç istatistiği 2017 yılında azalarak 1 419 610 olarak gerçekleşmiştir. Lübnan’da 2012 yılında net göç istatistik değeri pozitif değer alırken 2017 yılında söz konusu istatistik negatif değer almıştır. Almanya ve Avusturya’da değer net göç istatistiği 2012 yılından 2017 yılına artış kaydetmiştir.

Tablo 2. Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu (2011-2020)

Yıllar	Ülkeler	Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu
2011	Türkiye	14 457
2012		267 063
2013		609 931
2014		1 587 365
2015		2 541 348
2016		2 869 419
2017		3 480 350
2018		3 681 688
2019		3 579 531
2020		3 652 362
2011	Lübnan	445 139
2012		575 465
2013		1 303 867
2014		1 606 698
2015		1 529 213
2016		1 476 623
2017		1 468 431
2018		1 424 728
2019		1 392 174
2020		1 349 955
2011	Ürdün	2 430 580
2012		2 337 341
2013		2 712 877
2014		2 771 492
2015		2 808 343
2016		2 860 679
2017		2 897 751
2018		2 957 877
2019		2 966 079
2020		3 009 517
2011	Almanya	571 672
2012		589 735
2013		187 545
2014		216 956
2015		316 098
2016		669 468
2017		970 357
2018		1 063 835
2019		1 146 682
2020		1 210 636
2011	Irak	35 184
2012		98 818
2013		246 294
2014		271 137
2015		277 702
2016		261 863

2017		277 668
2018		283 018
2019		273 986
2020		270 392
2011	Mısır	95 078
2012		109 923
2013		230 070
2014		236 085
2015		212 492
2016		213 515
2017		232 647
2018		246 746
2019		258 391
2020		272 856
2011	İsveç	86 603
2012		92 869
2013		114 172
2014		142 197
2015		169 516
2016		230 158
2017		240 954
2018		248 210
2019		253 787
2020		248 425
2011	Avusturya	47 055
2012		51 707
2013		55 575
2014		60 724
2015		72 198
2016		93 242
2017		115 252
2018		128 779
2019		135 951
2020		141 866
2011	Amerika	264 752
2012		262 006
2013		263 653
2014		267 214
2015		273 198
2016		272 963
2017		287 135
2018		313 242
2019		341 715
2020		340 881
2011	Kanada	164 879
2012		163 751
2013		160 347
2014		149 164
2015		135 890
2016		97 322
2017		104 768
2018		114 101
2019		101 757
2020		109 264

Kaynak: World Bank

Tablo 2’de 2011-2020 döneminde sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu analize konu olan 10 ülkede gösterilmektedir. Türkiye’de sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu 2020 yılında 2011 yılına kıyasla artış kaydetmiştir. Lübnan’da 2011 yılından 2014 yılına kadar sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu artış kaydetmiş, 2014 yılından 2020 yılına kadar azalmıştır. Ürdün, Almanya,

Irak, Mısır, İsveç, Avusturya, Amerika ve Kanada'da 2020 yılında 2011 yılına kıyasla sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu artış kaydetmiştir. Tablo 3'de menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu 2011-2020 dönemi için gösterilmiştir.

Tablo 3. Menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusu (2011-2020)

Yıllar	Ülkeler	Sığınma ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu
2011	Türkiye	139 764
2012		135 355
2013		66 558
2014		63 882
2015		59 545
2016		57 915
2017		61 383
2018		68 900
2019		83 239
2020		93 738
2011		Lübnan
2012	15 100	
2013	3 809	
2014	4 262	
2015	4 353	
2016	4 719	
2017	5 302	
2018	5 621	
2019	5 647	
2020	5 495	
2011	Ürdün	
2012		2 363
2013		1 622
2014		1 711
2015		1 836
2016		1 919
2017		2 119
2018		2 426
2019		2 313
2020		2 489
2011		Almanya
2012	174	
2013	164	
2014	170	
2015	153	
2016	67	
2017	66	
2018	61	
2019	69	
2020	76	
2011	Irak	
2012		746 204
2013		401 461
2014		369 960
2015		264 086
2016		316 056
2017		362 536
2018		372 332
2019		336 274
2020		333 418
2011		
2012		10 013

2013	Mısır	12 804
2014		15 899
2015		17 929
2016		19 792
2017		22 106
2018		24 850
2019		27 416
2020		26 604
2011	İsveç	23
2012		21
2013		18
2014		18
2015		18
2016		13
2017		14
2018		16
2019		13
2020		8
2011	Avusturya	10
2012		15
2013		5
2014		5
2015		..
2016		..
2017		10
2018		24
2019		18
2020		33
2011	Amerika	3 775
2012		4 454
2013		4 755
2014		4 980
2015		4 824
2016		302
2017		310
2018		333
2019		298
2020		369
2011	Kanada	108
2012		121
2013		94
2014		89
2015		73
2016		76
2017		75
2018		81
2019		71
2020		85

Kaynak: World Bank

Tablo 3 incelendiğinde, menşe ülke veya bölgeye göre mülteci nüfusunun analize konu olan ülkeler arasında en az olduğu ülkeler Almanya, İsveç, Avusturya ve Kanada olduğu görülmektedir. Tablo 4'te 2015 yılı itibarıyla uluslararası göçmen stoku nüfusun yüzdesi ve toplam olarak gösterilmektedir.

Tablo 4. Uluslararası göçmen stoku (nüfusun yüzdesi ve total), 2015

Ülkeler	Uluslararası göçmen stoku (nüfusun yüzdesi)	Uluslararası göçmen stoku (total)
Türkiye	3,769001	2 964 916
Lübnan	34,14568	1 997 776

Ürdün	40,97711	3 112 026
Almanya	14,87905	12 005 690
Irak	0,971576	353 881
Mısır	0,537267	491 643
İsveç	16,76756	1 639 771
Avusturya	17,46573	1 492 374
Amerika	14,49065	46 627 102
Kanada	21,80166	7 835 502

Kaynak: World Bank

Tablo 4 incelendiğinde, toplam nüfus içerisinde en az göçmen nüfusa sahip ülke Mısır (%0,537)'dir. Mısır'ı sırasıyla Irak ve Türkiye izlemektedir.

Tablo 5. Ülkelerde bulunan Suriyeli mülteci sayısı (1995-2018)

Ülke	Yıl	Suriyeli Mülteci Sayısı
Türkiye	2006	2
	2007	5
	2008	12
	2009	8
	2010	9
	2011	19
	2012	248 466
	2013	585 601
	2014	1 557 899
	2015	2 503 549
	2016	2 823 987
	2017	3 424 237
	2018	3 622 366
	2019	3 576 370
2020	3 641 370	
Lübnan	2006	6
	2007	48
	2008	84
	2009	90
	2010	64
	2011	124
	2012	126 939
	2013	851 284
	2014	1 147 494
	2015	1 062 690
	2016	1 005 503
	2017	992 127
	2018	944 181
	2019	910 586
2020	865 300	
Ürdün	2006	42
	2007	41
	2008	44
	2009	138
	2010	198
	2011	193

	2012	238 798
	2013	585 304
	2014	623 112
	2015	628 223
	2016	648 836
	2017	653 031
	2018	676 283
	2019	654 692
	2020	662 790
	Almanya	2006
2007		6 996
2008		8 205
2009		10 217
2010		10 518
2011		10 155
2012		18 165
2013		21 253
2014		40 994
2015		115 604
2016		375 122
2017		496 674
2018		532 065
2019		572 818
2020	605 338	
Irak	2006	663
	2007	590
	2008	534
	2009	757
	2010	254
	2011	323
	2012	63 586
	2013	212 809
	2014	234 196
	2015	244 642
	2016	230 836
	2017	247 057
	2018	252 526
	2019	245 810
2020	242 163	
Mısır	2006	5
	2007	5
	2008	9
	2009	9
	2010	8
	2011	9
	2012	12 836
	2013	131 659
	2014	138 381
	2015	117 635

	2016	116 013
	2017	126 688
	2018	132 871
	2019	129 210
	2020	130 577
İsveç	2006	1 065
	2007	1 081
	2008	1 084
	2009	1 118
	2010	1 169
	2011	1 206
	2012	6 051
	2013	17 984
	2014	34 285
	2015	52 707
	2016	96 914
	2017	103 614
	2018	109 343
	2019	113 418
	2020	114 609
Avusturya	2006	167
	2007	255
	2008	333
	2009	385
	2010	505
	2011	903
	2012	1 675
	2013	2 748
	2014	6 653
	2015	14 894
	2016	30 958
	2017	43 888
	2018	49 179
	2019	51 955
	2020	54 903
Amerika	2006	423
	2007	344
	2008	320
	2009	341
	2010	312
	2011	373
	2012	1 425
	2013	3 802
	2014	4 750
	2015	5 651
	2016	6 444
	2017	7 282
	2018	7 998
	2019	8 449

	2020	8 616
Kanada	2006	415
	2007	624
	2008	603
	2009	577
	2010	545
	2011	547
	2012	533
	2013	592
	2014	705
	2015	1 513
	2016	2 757
	2017	3 095
	2018	3 558
	2019	5
	2020	131

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=9Drq0B>

Suriye’de Arap Baharının ardından rejim karşıtı gösteriler başlamıştır. Bu gösteriler dünyanın en büyük mülteci akımlarından birini başlatmıştır. Milyonlarca Suriyeli göç etmek zorunda kalmış ve yarım milyon insan ölmüştür (Kabaklarlı, 2016: 57). Tablo 5’e göre Türkiye’de 2006 yılındaki Suriyeli mülteci sayısı sadece 2 iken 2012 yılında ciddi bir artış göstermiştir. 2021 yılında ise Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısı 3 641 370 kişi olmuştur. Lübnan’da 2006-2020 döneminde bulunan Suriyeli mülteci sayısı 2014 yılına kadar artış göstermiş ve 2014 yılından sonra azalma kaydetmiştir. Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya ve Amerika’da bulunan Suriyeli mülteci sayısı 2006 yılına kıyasla 2020 yılında önemli artış kaydetmiştir. Kanada’da 2006-2020 döneminde bulunan Suriyeli mülteci sayısı en az 2019 yılında gerçekleşmiştir.

2. LİTERATÜR

Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışma sayısı hem sayıca az hem de ekonometrik yöntem açısından kısıtlı kalmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın başlığı ile uyumlu olarak göç ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen literatür kısaca açıklanacaktır.

Walz (1993), hem ev sahibi hem de kaynak ülkelerdeki göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Hem ev sahibi hem de kaynak ülkelerde göçün ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucunu bulmuştur. Dolado, Goriho ve Ichino (1994), 1960-1985 dönemi için 23 OECD ülkesinde göç, ekonomik ve beşeri büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Solow-Swan modelinin beşeri sermaye ile genişletilmesinden sonra göç modele eklenmiştir. Yazarlara göre, göçün ekonomik büyümeye etkisi beşeri sermayeye bağlı olarak ortaya çıkmakta, beşeri sermaye düzeyi ne kadar yüksek olursa, göçün ekonomik büyümeye etkisi o kadar yüksek olmaktadır. Jennisen (2003), 1960–1998 döneminde Batı Avrupa’da ekonomik belirleyicilerin net uluslararası göç üzerindeki etkisini tahmin etmeyi amaçlamıştır. Çalışmasında net göç oranları (yani, nüfus artışı eksi doğal artış, yıl ortası nüfusa bölümü) bağımlı değişkeni; kişi başına düşen GSYİH, işsizlik ve nüfusun ortalama eğitim düzeyi (beşeri sermaye miktarı) ekonomik belirleyicileri oluşturmaktadır. Çalışmasında yöntem olarak ülkelere özgü analizlerde zaman serisi regresyon modelleri ve havuzlanmış bir kesit zaman serisi analizi kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda kişi başına düşen GSYİH’nın bir ülkenin net uluslararası göçü üzerinde olumlu bir etkisi ve işsizliğin olumsuz bir etkisi olduğunu belirlemiştir. Brüzker ve Schröder (2006), çalışmalarında göçün makroekonomik belirleyicilerini teorik ve ampirik açıdan incelemişlerdir. 1967-2009 dönemini kapsayan çalışmalarında Almanya’yı ele almışlardır. Değişken olarak göç stokları, kişi başına GSYH, istihdam oranı, geçmeli göçmen stokları arasındaki ilişkiyi eşbütünlük analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisi belirlemişlerdir.

Chen (2006), ABD ve Filipinler için uluslararası göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini stokastik dinamik modelleme yöntemi ile araştırmıştır. Doğurganlık ve eğitim harcamalarında uluslararası göçün etkili olmasından dolayı ekonomik büyüme ile ilişki içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Morley (2006), çalışmasında 1930-2002 dönemini ele alarak, Avustralya, Kanada ve ABD’de sınır testi (ARDL) yaklaşımı ile göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda uzun dönemde ekonomik büyümeden göçe doğru nedensellik ilişkisi belirlemiştir. Felbermayr, Hiller ve Sala (2010), ev sahibi ülkede

göçmen nüfus ile kişi başına gelir arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. İki değişken arasında pozitif ilişki belirlemiştirlerdir.

Mayda (2010), 1980-1995 dönemi için 14 OECD ülkesine göç akışının belirleyicilerini menşe ülkeye göre ampirik olarak araştırmış ve hedef ve kaynak ülkelerdeki ortalama gelir ve gelir dağılımının göç üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Ayrıca coğrafi, kültürel ve demografik faktörlerin etkisinin yanı sıra hedef ülkelerin göç politikalarındaki değişikliklerin oynadığı rolü de incelemiştir. Çalışmanın sonucunda hedef ülkedeki fırsatların, göç oranlarını önemli ölçüde artırdığını bulmuştur. Aynı zamanda kaynak ülkedeki çalışan başına düşen GSYİH seviyeleri negatif olduğunu fakat hedef ülkedeki pozitif etkiye göre önemsiz ve küçük olduğunu belirlemiştir. Naudé (2010), 1965-2005 döneminde 45 Sahra Altı Afrika (SSA) ülkesinde göçün belirleyicilerini incelemiştir. Göçün önemli belirleyicilerinin silahlı çatışma ve iş fırsatlarının olmaması olarak belirlemiştir. Çalışmanın sonucunda ek bir çatışma yılının, göçü 1.000 kişi başına 1,7 artıracığı tahmin edilirken, göreceli büyümede ilave %1'lik bir azalmanın, göçü 1000 kişide 1,5 oranında azalttığını bulmuştur.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2012), 1987-2009 dönemi için 22 OECD ülkesinde göç, işsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi panel VAR analizi tekniği ile sınıamışlardır. Göçün ev sahibi ülkede kişi başına GSYH'ya pozitif katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Kişi başına GSYH ile göç arasında çift taraflı ilişki belirlemiştirlerdir. Maria ve Lazarova (2012), 1990-2000 dönemi için 130 gelişmekte olan ülkeyi ele almışlardır. Regresyon ve simülasyon analizi uyguladıkları çalışmalarında ekonomik büyüme, beşeri sermaye ve göç ilişkisini incelemiştirlerdir. Göçün beşeri sermaye üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisini belirlemiştirlerdir. Aynı zamanda göçün büyüme üzerinde etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ortega ve Peri (2013), çalışmalarında ticaret, göç ve kişi başına gelir arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda uzun dönemde göçün kişi başına gelir üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucunu bulmuşlardır. Ticari açıklığın gelir üzerinde bir etkisini bulamamışlardır. Göçün etkisinin üretken becerilerdeki çeşitliliği ve bir dereceye kadar daha yüksek bir inovasyon oranını yansıtan toplam faktör verimliliğindeki bir artışla çalıştığını göstermişlerdir. Boubtane, Dumont ve Rault (2014), çalışmalarında 1986-2006 dönemi için 20 OECD ülkesinde göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Panel VAR GMM yöntemi uyguladıkları çalışmanın sonucunda göçmenlerin beşeri sermayesinin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığını belirlemiştirlerdir.

Docquier vd. (2014) 2000-2010 dönemi için 138 menşe ülke ve 30 ana destinasyon ev sahibi ülkeye ait veriler ile analiz yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda önceki göçmenler ağının boyutunun ve varış noktasında kişi başına ortalama gelirin, potansiyel göçmen havuzunun boyutunun çok önemli belirleyicileri olduğunu belirlemiştirlerdir. Ayrıca hedef ülkedeki ekonomik büyüme, belirli bir potansiyel göçmen havuzu için göç fırsatlarının ana ekonomik üreticisi olduğunu bulmuşlardır. Sevinç vd. (2016), gelişmekte olan 18 ülkede 1962-2012 dönemine ait 5 yıllık ortalama veriler ile göç ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştirlerdir. Çalışmanın sonucunda göçün ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğunu bulmuşlardır. Yazarlar, nitelikli insan sermayesi ve beyin göçünün ülkelerin ekonomik kalkınması için önemli sonuçları olduğunu ifade etmişlerdir. Göv ve Dürrü (2017), seçilmiş 7 OECD ülkesinde ekonomik büyüme ve göç arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Dumitrescu ve Hurlin nedensellik analizi uyguladıkları çalışmanın sonucunda göçten ekonomik büyümeye tek taraflı nedensellik bulmuşlardır. Grau ve Lopez (2017) Avrupa'da göçü belirleyen temel değişkenleri analiz etmiştir. Söz konusu değişkenler ekonomi, nüfus, sağlık ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili konular çerçevesinde oluşmuştur. Ampirik analiz iki veri setinden oluşur: tüm AB üye ülkeleri (AB-28) ve Avro Bölgesi'nin (AB-19) bir parçasını oluşturan diğer ülkeler. 2000-2014 dönemi için GMM testi uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda GSYİH ve kamu borcu ile ilgili değişkenlerin büyük ölçüde krizden bu yana (2008-2014) göç seviyesini haklı çıkarmaya hizmet ederken, yaşam beklentisi ve kirlilik seviyelerinin belirleyici faktörler olduğunu belirlemiştirlerdir. Ayrıca, Euro bölgesindeki ülkelerin, çalışılan değişkenlerdeki değişikliklere tüm ülkelere kıyasla daha duyarlı olduğunu AB üye ülkeleri ve dolayısıyla AB-19 ülkeleri arasındaki göçün etkisi daha belirgin olduğunu belirtmişlerdir.

Drazenovic vd. (2018) 2000-2016 döneminde Hırvatistan'dan ve diğer yeni AB üye ülkelerinden AB'ye katılımlarından sonra ana AB ülkelerine göç akışlarını analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda hem ekonomik (farklı GSYİH ve işgücü piyasası göstergeleri ile ölçülen) hem de ekonomik olmayan faktörlerin (AB üyeliğini yakalamak, ekonomideki yolsuzluk düzeyi ve menşe ülke nüfusunun demografik özellikleri) göç kararlarıyla ilgili olduğunu belirlemiştir. Kang ve Kim (2018), göçün ekonomik büyüme üzerindeki heterojen etkilerini hem menşe hem de hedef ülkeler açısından incelemiştirlerdir. GMM yöntemi dindikleri çalışmanın sonucunda gelişmiş ülkelerde göçün ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesini artırıcı etkisi olduğunu belirlemiştirlerdir. Öztürk ve Altınöz (2020), 2000-2017 dönemi için G7 ülkelerinde uluslararası göç hareketlerinin temel makroekonomik göstergeler ile ilişkisini araştırmışlardır. Panel ARDL analiz yöntemi uyguladıkları çalışmanın sonucunda uzun dönemde ekonomik küreselleşme ve kişi başına GSYH'daki artışların G7 ülkelerine yönelik göçün çekici unsurları oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri açıklayan ampirik çalışmalar son derece azdır. Göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri açıklayan çalışmaların uzun dönemli ilişki ve nedensellik analizi çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Literatürdeki çalışmaların sonuçları göçün ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği ve göçün ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyeceği yönünde olmuştur.

3. PANEL VERİ ANALİZİ

Çalışmamızda 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşının yarattığı göçün ekonomik büyümeye etkisini ölçmek için en çok Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan 10 ülke seçilmiştir. Bu ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya, Amerika ve Kanada olarak sıralanabilir. Ülkelere ait Suriyeli mülteci verilerinin sağlıklı şekilde elde edilebildiği 2006-2017 dönemi analizde ele alınmıştır. Panel veri analizlerinde kukla değişken kullanılarak modele katılmayan ancak her bireysel yatay kesit verisi için zamanla değişmeyerek sabit kalarak birimler üzerinde etkisi bulunan faktörler hesaplanabilmektedir. Çalışmamızda 2011 yılına kukla değişken eklenerek Suriye iç savaşının modelde yer alan birimler üzerinde etkisi büyüme ve göç arasındaki ilişki çerçevesinde incelenmiştir.

Panel veriler için bireysel yatay kesit birimlerine özgü olan ancak zaman içinde sabit kalan bu ihmal edilmiş değişkenlerin etkilerine izin vermek için kukla değişkenleri modele katılmaktadır (Hsiao, 2003).

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + u_{it}, \quad i = 1, \dots, N, t = 1, \dots, T, \quad (1)$$

Modelde (1) yer alan u_{it} birim ve zaman etkisi dışında, ihmal edilen değişkenlerin modelde yarattığı etkileri temsil etmektedir.

Tablo 6. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Standart Hata	Minimum	Maksimum
lngdp	120	9.485059	1.193849	7.070778	10.85104
lngöç	120	8.1641	3.697844	.6931472	15.04639
dummy	120	.5833333	.4950738	0	1

Tablo 6’da modelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait özet istatistikler yer almaktadır. Lngöç değişkinini temsil eden; ülkelere sığınmacı statüsünde gelen Suriyeli mülteci istatistikleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği nüfus istatistikleri (UNHCR Population Statistics) veri tabanından elde edilmiştir. Lngdp değişkinini temsil eden kişi başına gelir istatistiği (national income per capita, current US\$) Amerikan doları cinsinden Dünya bankası veri tabanından sağlanmıştır.

Tablo 7. Yatay Kesit Bağımlılık Testi Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık değeri
LM	266.9	0.0000
LM adj*	41.74	0.0000
LM CD*	14.98	0.0000

H0: $Cov(u_{it}, u_{jt}) = 0$ bütün t ve i’ler için.

Birinci aşamada birimler arası korelasyonun varlığı yatay kesit bağımlılığı araştıran testler ile incelenmiştir. Tablo 7’de yer alan yatay kesit bağımlılığı testinin sonucunda, boş hipotez reddedilmiştir. Yani birimler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı kabul edilmiştir. İkinci aşamada yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Pesaran (2007) CIPS birim kök testi ile yatay kesit bağımlılığının olmadığı hipotezine dayanan Maddala ve Wu (1999) panel birim kök testi uygulanmaktadır. Birinci ve ikinci nesil panel birim kök testi bir arada Tablo 3’de raporlanmaktadır.

Tablo 8. Panel Birim Kök Testleri Sonuçları

Yöntem	Maddala ve Wu (1999)		Pesaran (2007)		
	Ki-Kare İstatistiği	Olasılık	Zt Bar İstatistiği	Olasılık	
H ₀ : Birim kök var					
lngöç	Sabit	3.089	1.000	12.533	1.000
	Sabit ve Trend	10.991	0.946	-0.478	0.316

lnGDP	Sabit	37.376	0.011	12.533	1.000
	Sabit ve Trend	23.837	0.250	-0.592	0.277
H ₀ : Birim kök var		Ki-Kare İstatistiği	Olasılık	Zt Bar İstatistiği	Olasılık
dlnGöç	Sabit	34.268	0.024	-4.769	0.000
	Sabit ve Trend	17.361	0.629	-3.894	0.000
dlnGDP	Sabit	60.393	0.000	-2.304	0.011
	Sabit ve Trend	38.962	0.007	-0.641	0.261

Panel birim kök testi sonuçlarına göre modelde kullanılan lnGöç ve lnGDP değişkenlerinin birim kök içerdiği ve birinci farklarında durağan oldukları görülmektedir. Yatay kesit bağımlılığını göz önüne alan Pesaran (2007) CIPS birim kök testi sonuçlarına göre her iki değişken de sabitli modelde fark durağandır.

Tablo 9. Sabit ve Tesadüfi Etkiler Modeline Göre Regresyon Sonuçları

Cross-section random effects test comparisons:				
chi2(3) =0.00 Prob>chi2 = 0.99	Regresyon Modeli	Regresyon Modeli	Hausman Testi	
Değişken	Fixed (Sabit Etkiler Modeli)	Random (Tesadüfi Etkiler Modeli)	Var(Diff.)	Prob.
lnGöç	0.0118	0.0118231	0.000011	0.00048
kukla	0.1377	0.1378473	-0.000057	0.0034
sabit	9.3080	9.3089123		

Modelimiz sırasıyla Sabit Etkiler ve Rassel Etkiler Modelleriyle tahmin edilip ampirik sonuçların spesifikasyona göre farklılık gösterip göstermediği incelendikten sonra tanı testleri yapılmıştır. Hangi panel modelinin tahmin edilen parametrelerin istenilen özellikleri açısından tercih edilir olduğu tespit edilmiştir. Bunun için Hausman test istatistiği kullanılmaktadır (Hsiao, 2003).

Tablo 9’da yer alan, Hausman testinin boş hipotezi, açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon yoktur şeklinde kurulmaktadır. Bu durumda her iki tahminci de tutarlı olduğundan sabit ve tesadüfi etkiler tahmincileri arasındaki farkın çok küçük olacağı beklenmektedir. Bu durumda tesadüfi etkiler tahmincisi daha etkin olduğundan kullanımı uygun olacaktır (Tatoğlu, 2016).

Tesadüfi etkiler tahmincisi ile elde edilen regresyonun LM otokorelasyon testi sonuçlarına göre; otokorelasyon katsayısı (lambda,p) sıfıra eşit olduğu (H₀:p=0) şeklindeki hipotezin kabul edildiği görülmektedir. Bu durumda modelde otokorelasyon problemi bulunmamaktadır (Tablo 10).

Tablo 10. Tesadüfi Etkiler Modelinde Otokorelasyonun LM Testi ile Sınanması

	Var	sd = sqrt(Var)
lngdp	1.425276	1.193
e	0.020	0.141
u	1.726362	1.3139109
Serial Correlation: ALM(lambda=0)=1.85 Pr>chi2(1) =0.1735		

$$\text{Lngdp} = 9.3080 + 0.0118\text{Lngöç} + 0.1377 \text{ kukla}$$

Tesadüfi etkiler modeli kullanılarak elde edilen regresyona göre; analizde ele alınan ülkelerde, ülkeye gelen mülteci sayısında %1 oranında artış, ilgili ülkelerin ekonomik büyüme oranında %0.01’lik artışa neden olmaktadır. 2011 yılı sonrasında ortaya çıkan Suriye iç savaşını temsil eden kukla değişkeni istatistiksel olarak anlamlı ve beklentiye uygun olarak pozitifdir. Bunun anlamı 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaş ele alınan ülkelerin ekonomik büyüme oranında pozitif ve anlamlı bir etkide bulunmaktadır. Modelin bütünündeki katsayıların sıfırdan farklı olup olmadığını ölçen F testi, modelin bir bütün olarak istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan modelde yer alan parametreler tek tek ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada en fazla sayıda mülteciye koruma sağlayan ülke konumunda bulunan Türkiye, bugün 4 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan iç savaş Türkiye’nin milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmasını zorunlu kılmıştır. Çalışmamız göç ve ekonomik büyüme ilişkisini tarihin en büyük mülteci göçünü yaşayan halk olan, Suriyeli mültecilerin ev sahibi ülke ekonomilerine etkisini analiz ederek ele almaktadır.

Çalışmamızda 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşının yarattığı göçün ekonomik büyümeye etkisini ölçmek için en çok Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan 10 ülke seçilmiştir. Bu ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Avusturya, Amerika ve Kanada olarak sıralanabilir. Ampirik kısmında elde edilen sonuçlar ışığında; ülkeye gelen mültecilerin ekonomik büyümeye katkısı pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ülkeye gelen mülteci sayısında %1 oranında artış ekonomik büyüme oranında %0.01’lik artışa sebep olmaktadır. Ülkedeki toplam gelirin harcamalar yolu ile hesaplandığı durumda, ülkedeki mültecilerin toplam talep fonksiyonuna pozitif katkısı görülebilir. Üretim yöntemiyle hesaplanan GSYH rakamları için, göçmenlerin üretim fonksiyonuna pozitif katkısı beklenilmektedir. Modelde yer alan kukla değişkeninin pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olması ile 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaşın ele alınan ülkelerin ekonomik büyüme oranında pozitif ve anlamlı bir etkide bulunduğu söylenebilir.

Diğer taraftan göçün makroekonomik boyutları düşünüldüğünde enflasyon üzerinde artırıcı etkisi ve kişi başına kamu harcamaları zorunlu olarak artırması toplam refah seviyesinde azaltıcı etkisini doğurmaktadır. Gelecek çalışmalar için göçün ekonomik büyüme etkisinin yanında makroekonomik boyutları, enflasyon ve yarattığı işsizlik ile birlikte düşünülerek toplam refah seviyesine olan etkisi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Zeynep, (2012) "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), s. 292-303.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=9Drq0B>, Son Erişim Tarihi: 24.11.2021.
- Boubtane, Ekrame, Coulibaly, Dramane ve Rault, Christophe, (2012) "Immigration, Growth and Unemployment: Panel VAR Evidence from OECD Countries", *IZA Discussion Paper No. 6966*, October 2012.
- Boubtane, Ekrame, Dumont, Jean-Christophe ve Rault, Christophe, (2014) "Immigration and Economic Growth in the OECD Countries", 1986-2006", *IZA Discussion Paper No. 8681*, November 2014.
- Brücker, Herbert ve Schröder, Philipp J. H., (2006) "International Migration with Heterogeneous Agents: Theory and Evidence", *IZA Discussion Paper No. 2049*, March 2006.
- Chen, Hung-Ju, (2006) "International Migration and Economic Growth: A Source Country Perspective", *Journal of Population Economics*, Vol. 19, No. 4, s.725-748, <https://doi.org/10.1007/s00148-005-0023-1>.
- Dolago, Juan , Gorla, Alessandra ve Ichino, Andrea, (1994) "Immigration, human capital and growth in the host country", *Journal of Population Economics*, 7, s.193-215, <https://doi.org/10.1007/BF00173619>.
- Docquier, Frédéric, Peri, Giovanni ve Ruysen, Ilse, (2014) "The Cross-country Determinants of Potential and Actual Migration", *International Migration Review*, 48, s.37-99.
- Drazenovic, Ivana, Kunovac, Marina ve Pripuzić, Dominik, (2018) "Dynamics and Determinants of Migration - The case of Croatia and Experience of New EU Member States", *The Twenty-Fourth Dubrovnik Economic Conference*. June 3-5, Dubrovnik, Croatia.
- Felbermayr, Gabriel J. , Hiller, Sanne ve Sala, Davide, (2010) "Does immigration boost per capita income?", *Economics Letters*, 107 (2010), s. 177-179, <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2010.01.017>.
- Gençler, Ayhan, (2002) "Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği", *TÜHİS*, s.28-46.
- Göv, Abdullah ve Dürrü, Zerrin, (2017) "Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz", *International Journal Of Economic Studies*, 3(4), s. 491-502.
- Hsiao, Cheng, (2003) *Analysis of Panel Data*, Cambridge University Press.
- Jennissen, Roel, (2003) "Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe", *European Journal of Population*, 19, s. 171-198.
- Kabaklarlı, Esra, (2016) "Mülteci Akımını Belirleyen Faktörlerin Makro Ekonomik Panel Veri Analizi (Ortadoğu ve Türkiye)", *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), s. 56-60.
- Kang, Youngho ve Kim, Byung-Yeon, (2018) "Immigration and economic growth: do origin and destination matter?", *Applied Economics*, 50(46), s. 4968-4984, <https://doi.org/10.1080/00036846.2018.1466987>.
- Kırdar, Murat G. ve Saracoğlu, D.Şirin, (2012) "İç Göç, Bölgesel Yakınsama Sorunu ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği", *Türkiye Ekonomi Kurumu, TEK Tartışma Metni*, 2012/75.
- Maddala, G.S. ve Wu, Shaowen, (1999) "A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and a New Simple Test", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, special issue, s. 631- 652, <https://doi.org/10.1111/1468-0084.0610s1631>.
- Maria, Corrado Di ve Lazarova, Emiliya A. ,(2012) "Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation", *World Development*, 40(5), s. 938-955, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2011.11.011>.
- Mayda, Anna Maria, (2010) "International Migration: A Panel Data Analysis of The Determinants of Bilateral Ows". *Journal of Population Economics*, 23(4), s.1249-1274
- Morley, Bruce (2006), "Causality between economic growth and immigration: An ARDL bounds testing approach", *Economics Letters*, 90 (2006), s. 72-76, <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2005.07.008>.
- Naudé, Wim (2010), "The Determinants of Migration From Sub-Saharan African Countries", *Journal of African Economies*, 19(3), s. 330-356.
- Ortega, Francesc ve Peri, Giovanni, (2013) "Migration, Trade and Income", *IZA Discussion Papers No. 7325*, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Öztürk, Serdar ve Altınöz, Buket, (2020) "Uluslararası Göç Hareketlerinin Temel Makroekonomik Göstergeler ile İlişkisi: G7 Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi", *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) s.86-93.
- Pesaran, M. Hashem, (2007) "A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence", *Journal of Applied Econometrics*, 22 (2), s.265-312, <https://doi.org/10.1002/jae.951>.
- Sevinç, Haktan, Bozkurt, Eda, Künü, Serkan ve Sevinç, Demet Eroğlu, (2016) "Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz", *International Conference On Eurasian Economies 2016*, s. 398-403, Kaposvár, Hungary, <https://www.avekon.org/papers/1715.pdf>.
- Tatoğlu, Ferda, (2016) *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı* (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Walz, Uwe, (1993) "On the Growth (Rate) Effects of Migration", *Tübinger Diskussionsbeiträge*, No. 24, University of Tübingen, School of Business and Economics.
- World Bank, *World Development Indicators*, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>, Son Erişim Tarihi: 24.11.2021.